

ИНОВАТИВНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ТЕХНОЛОГИИ В УСЛОВИЯ НА ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ

Виолета Ив. Кюркчийска

EXPECTATIONS AND SATISFACTION OF PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Violeta Iv. Kyurkchiyska

ABSTRACT: Innovative educational technologies are not only a tool for diversifying and supplementing the educational process, but also a necessity, which is dictated by the dynamic development of social development. The introduction of innovations is a priority in the work field of a teacher, who works in an inclusive environment and develops the potential of students with different abilities.

KEYWORDS: educational process, expectations, satisfaction, teachers, training

Изследването е финансирано по проект "Експериментиране на иновативни образователни технологии" № РД-08-127/04.02.2020 г. на катедра „Науки за образованието“, ДИКПО – Варна, от бюджетната субсидия на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“.

Динамичното развитие на дигиталните технологии и научната мисъл поражда противоречие в образователно-възпитателния процес. Противоречие, задълбочаващо се и от предизвикателството пред българското училище да стане приобщаваща среда, развиваща потенциала на ученици с различни възможности. Противоречие, породено от сблъсъка на традиционни форми на обучение с необходимостта от качествено нова учебна среда, в която, от една страна, се прилагат актуални ресурси и от друга, се откликва на потребностите и интересите на всички ученици. Те (учениците) очакват в училище да открият постиженията в дигиталната сфера, които използват извън него. Нещо повече – дигиталното поколение ученици не участват активно в процеса на овладяване на знания, формиране на умения и компетентности, ако той не отговаря на съвременните постижения в областта на дигиталните технологии. Резултат от това несъответствие са негативните, отчитани в българското образование (неграмотност, ниски резултати на външно оценяване, липса на мотивация, агресия и т.н.). Противоречие, довело до нова образователна парадигма и необходимост от промяна в обучението, възпитанието и социализацията на обучаемите. Това предполага гъвкав и адаптивен процес, с прилагане на иновативни образователни технологии, които би трябвало да бъдат приоритет в работата на учителя. Пред него повече от всякога е актуален въпросът за квалификацията, която намира израз в различни форми на продължаващо образование. Превръщането на преподавателя в ментор, който трябва да направлява учениците в търсене на информация, анализирането, трансформирането и дори на ниво ново знание е предизвикателство и отговорност. Формирането на компетентности, а не даването на знания диктува търсене на нови методи и форми на работа.

Иновативните образователни технологии са не просто инструмент за разнообразяване и допълване на образователно-възпитателния процес, а необходимост, продиктувана от динамичното развитие на общественото развитие. Добавянето на нещо ново към вече съществуващо (определение на прилагателното име *иновативен* в тълковния речник) е перманентен процес (или би трябвало да бъде такъв) в образованието. Въвеждането на нововъведения са приоритет в работата на учителя, който реализира както глобални, така и конкретни цели и търси начини за повишаване на ефективността. Той адаптира учебното съдържание, за да бъдат достигнати определени резултати, прилага разнообразни форми и средства за приобщаване на всеки ученик и развиване на потенциала му, търси индивидуални и диференцирани подходи за преосмисляне на приоритетите. Така изменението, което предполага иновацията (от латинското *novatio*) в образованието, е насочено към трите компонента: обучение, възпитание и социализация. Изменение, което е наложително и с

въвеждане на стандарта за *Приобщаващо образование* [2], който има за цел да определи условията и начините за осигуряване на подкрепа за равен достъп до качествено образование и за развитие на потенциала на всяко дете и ученик с цел неговата личностна, професионална и гражданска реализация в обществото. Стандарт, който е резултат от необходимостта специалното образование да има приоритетно значение в българската образователна политика. Само когато се откликне на потребностите и интересите на всички деца, може да се твърди, че в центъра на реформата е ученикът. Реформа, породена от факта, че образованието е сложен процес, зависещ от множество перманентно изменящи се фактори. Главна ценност в образователната система обаче е детето (ученикът) и затова всяка идея трябва да бъде осмисляна през призмата на тази ценност. На това разбиране е основан и стандартът *Приобщаващо образование* [3].

Използването на иновативни образователни технологии не е приоритет само на иновативните училища, които според Чл. 70. от НАРЕДБА № 9 от 19.08.2016 г. за институциите в системата на предучилищното и училищното образование са: [5]

(2) За иновативни се определят училищата, които извършват целенасочена, планирана и контролирана промяна, чрез въвеждане на иновативни практики, с които се решават организационни и съдържателни проблеми в образователния процес.

(3) Иновацията в училище е крайният резултат от иновационната дейност, получила реализация във вид на нов образователен продукт или усъвършенстван процес, използван в практическата дейност.

(4) Иновативните училища са училища, които постигат подобряване на качеството на образованието, като:

1. разработват и въвеждат иновативни елементи по отношение на организацията и/или съдържанието на обучението;
2. организират по нов или усъвършенстван начин управлението, обучението и образователната среда;
3. използват нови методи на преподаване;
4. разработват по нов начин учебно съдържание, учебни програми и учебни планове [5].

Според Чл. 71. (1) на същата Наредба училищата представят до 31 януари на всяка година в Министерството на образованието и науката училищни проекти за иновации, приети от педагогическите съвети и одобрени от родителите на учениците, включени в проекта. Въз основа на посочените в чл. 72 критерии за оценка на проектите, назначена комисия от министъра на образованието и науката разглежда и предлага ежегодно проект на списък на иновативните училища.

Иновативните училища са модел за изграждане на нова образователна парадигма, чрез която учениците ще подобрят образователните си резултати и ще повишат критичното мислене и творчество чрез иновативни образователни процеси, методи на преподаване, училищно лидерство и учебни стратегии.

За да бъде определено като иновативно, училището трябва да докаже, че чрез въвеждане на иновативни елементи, чрез разработване по нов начин на учебното съдържание, учебните планове и програми се повишава качеството на образованието.

Иновативните училища са училищата на бъдещето, смятат от МОН. Те попадат под контрола на новия Стандарт за институциите в системата на предучилищното и училищното образование, който за първи път въвежда това понятие. От цитираната Наредба за институциите в системата на предучилищното и училищното образование става ясно, че иновативните училища в България са определен брой, които отговарят на определени условия. Но в много образователни институции в страната, които са извън списъка на иновативните училища също се търсят механизми за адекватно осъществяван процес, отговарящ на съвременното обществено развитие. Използването на иновативни образователни технологии е

пътят за постигане на ефективен процес, който води до формиране на компетентности. В Закона за предучилищно и училищно образование е заложена необходимостта от „придобиване на компетентности, необходими за успешна личностна и професионална реализация и активен граждански живот в съвременните общности” [2]. Като променлива величина „в тях се отразява стремежът да се отговори на тенденциите в развитието на науките и на промените в социокултурната действителност. От функциите, които искаме да реализираме, се ръководим при обосноваване на съдържанието, принципите, технологията, критериите за оценяване на ефективността, системата на контрол и пр.” Те са в основата на определяне на „*подход*, схващан като главно направление, което определя стратегията в действията на учителя и учениците на определен етап от развитието на обучението по български език” [3].

Такъв подход, който дава възможност за успешна личностна и професионална реализация, за формиране на жизнена позиция чрез адекватна социализация в съвременните общности, е *компетентностният*. Той измества знаниецентристкия подход, определящ езиковите знания като основно средство за постигане на образователните цели и омаловажаващ потребността от личностна изява на обучаваните. Компетентностният подход съдейства за постигане на целите на предучилищното и училищното образование, като създава условия за развиване на способността за себеизява и социализация. У учениците не се натрупват самоцелно езикови знания, а се изграждат умения за адекватно общуване в различни комуникативни ситуации. Така потребността от езикова подготовка е осъзната и мотивирана. Резултат от езиковото обучение не са вече знанията, а способността за правилното им използване при участие в речевия акт.

Компетентностният подход се определя като основополагащ за новата образователна парадигма. Той поставя понятия като „компетентност“ и „компетенция“ в центъра на модернизацията на образованието. Понятието компетентност навлиза в българския образователен дискурс през 2000 г. чрез Държавните образователни изисквания (ДОИ) за учебно съдържание в културно-образователната област *български език и литература*. Според ДОИ се изисква „равнище на компетентност“, което обхваща знания, умения и навици. Това предполата промяна на утвърдени стереотипи в преподаването по посока на създаване на качествено нова учебна среда, в която подходите, методите и формите на работа допринасят за реализиране на образователните цели. Нещо повече – навлизат интердисциплинарни програми, базирани на реално приложение, в които се преодолява разграничаването на отделни учебни предмети. Използването на смесената учебна среда (STEM и STEAM) е тенденция в иновативното обучение, продиктувана от необходимостта да открием пред учениците интегративния характер на различните научни дисциплини и възможностите им за паралелното прилагане. По този начин се преодолява идеята за запомнянето на факти и събития за сметка на формиране на умения и компетентности, намиращи израз в критично мислене и анализ на информация.

STEM обхваща четирите принципа, идентифицирани като ключови в образованието на 21-ви век [7]:

- творчество;
- сътрудничество;
- критично мислене;
- комуникация.

Използването на интердисциплинарния подход на обучение води до формиране на ключови компетентности като:

- творческо мислене;
- критичен анализ;
- работа в екип;
- инициативност;
- комуникативност;
- математическа грамотност.

Посочените компетентности са основа за успешна реализация на учениците и формирането им е приоритет в работата на преподавателите. За цета се търсят иновативни методи и форми на работа. Съвременното образование е насочено към обучение и възпитание на подрастващите в проектно-базирано обучение. Акцентира се на „учене чрез правене“, посредством различни интерактивни методи, които да мотивират учениците и те от слушатели да се превърнат в активни участници в образователно-възпитателния процес. Залага се на междупредметните връзки и интегрирането на: компетентности от различните учебни предмети; дигитални и недигитални технологии във физическата среда; използване на интегрирани уроци и интерактивни методи.

В съвременното обучение е заложено използването на модели на педагогическа интеракция, които променят ролята на учителя и ученика в процеса на обучение, актуализират дейностите преподаване, учене и оценяване в нов контекст. Редица предимства за осъществяване на образователен процес в духа на конструктивистката парадигма и теорията за множествената интелигентност на Хауърд Гарднър има методът на проектите, дефиниран още като: обучение, базирано на проекти; проектнобазирано обучение; проектен подход; проектно обучение, проектнобазирани образователни технологии; работа по проект; проектно учене; методика на проектите, метод на проблемите. Проектният метод е причисляван и към групата на опитните (емпиричните) интерактивни методи като процес, свързан с четири фази (стартова, същинска работна, представяне на проекта, обсъждане на проекта), и на практико-приложните методи. Значимостта на този метод е ефикасно интерпретирана в теоретичен и в прагматичен аспект в контекста на различни учебни предмети и образователни етапи [8].

Проектният метод на обучение позволява по-дълбоко изследване на даден проблем. Помага на учениците да си отговорят на въпроси като: „Защо ми е необходимо това знание?“, „Къде ще използвам това, което уча в училище?“. Когато работят по даден проект, различни групи ученици могат да разработят няколко самостоятелни решения на един и същ проблем. Работата върху разрешаването му ги учи да планират, организират и проучват. Чрез практически дейности да усвояват различни компетентности. Преобразува се ролята на учениците от пасивни получатели на дадено знание в активни изследователи на познанието. Учителят е само ментор, чиято роля намира израз в умелото планиране на урока, подготовката му с подходящи ресурси, поставяне на индивидуални и екипни задачи и организация на екипите. Прилагането на проектния метод подпомага овладяване на т.нар. „меки умения“, позволява да се използват интересите и уменията на дигиталното поколение ученици за овладяване на умения, свързани с основните цели на обучението.

Използването на иновативни образователни технологии предполага създаване на нова учебна среда с такава организация, която да стимулира и мотивира участниците, да провокира интерес, който е в основата на активността им. В тази връзка разчупването на урока като основна форма на педагогическо общуване е повече от необходимо. Резултат от това е използването на бинарни уроци в различните образователни степени.

Бинарният урок е специфичен учебен час, който е насочен към мотивация за учене. В него намират място разнообразни дейности, които са приятни, полезни, предпочитани, динамични по своята същност. Нетрадиционният характер на бинарният урок създава предпоставки за себеизява на учениците, за непринуденост и по-голяма свобода в общуването. Чрез многообразните дейности всеки ученик от класа намира своето място и начин за изява в област, в която се чувства сигурен и значим.

Под понятието *бинарен урок* се разбира процесът, при който се осъществяват интердисциплинарни връзки между учебни предмети, учители, ученици. Така се реализира специфична познавателна нагласа към предметите и явленията от действителността. Характерна тенденция при бинарните уроци е съзнателният когнитивен анализ на обекта, към който те са насочени. Заинтересованият насочва вниманието си, т.е. своите възприятия, мисли, намерения, емоции, действия към онези сфери от природната или обществената среда или към онези психични средства и процеси на другите хора и техните действия, които са лично значими за него.

Бинарните уроци са многообразни, насочени са към различни сфери. В този смисъл те представляват комплекс от дейности, в които учениците осъществяват своето отношение към учебния материал – математика, български език и литература, природа, история, изобразителни

дейности, музикални дейности, физически и трудови дейности, социални дейности. Работата в учебните часове дава много добра възможност за прилагане на диференциация и индивидуализация в обучението. За да може всеки ученик да се изяви и да се почувства щастлив, че е ангажиран от най-приятната за него работа, часовете трябва така да бъдат структурирани, че да включват максимален брой от вече посочените дейности. Това може да стане чрез обединяващата роля на една идея и нейните символи, която да произтича от песен, приказка, детска игра и др. Много важно е учителят да подбере правилно носителите на тази идея – те трябва да са заредени емоционално, да дават възможност за размисъл, творчество и да носят послание, което учениците да могат да разгадаят. Стимулиращите оценки, които децата получават за реализирания свой труд, многократно увеличават ролята на тези часове за мотивиране на учениците. Ето защо бинарните уроци могат да се разгледат като нова стратегия за развитие на мотивацията за учене в съвременното училище.

Часовете с бинарни уроци дават възможност за комплексно използване на разнообразни методи на обучение. Методите на обучение са от най-динамичните, най-променливите компоненти на обучението, върху които влияят множество външни фактори и условия включително и непрекъснатите реформи в обучението като цяло; методите на обучение са основен дидактически конструктор и определенията за тяхната същност се обуславят съобразно различните подходи и признаци, на които акцентират отделните научни изследователи [1]. В педагогическата наука съществуват различни схващания за същността и структурата на методите на обучение. Като модели на взаимодействието между преподаване и учене, насочено към постигане на определен образователен ефект, методите се отличават със специфика, която е в основата на различните класификации. Те са система от отворен тип, която се допълва и обогатява, за да отговори на изискванията на актуалните потребности в обучението.

Методите на обучение, възпитание и социализация кореспондират (би трябвало) с:

- основната цел на образованието;
- общественото развитие;
- дигиталния прогрес;
- съвременната социална реалност;
- формирането на ключови компетентности;
- успешна реализация на обучаваните;
- активното учене и поощряване на самостоятелната познавателна дейност на учениците;
- възможностите и потенциала на всеки ученик (ученици с обучителни трудности, с образователни потребности, с изяви възможности в областта на науката, спорта и изкуството и др.);
- особеностите в регионалната и етносреда на обучаваните;
- възрастовите особености;

Успешният подбор на методи, които да допринесат за най-ефективни резултати, предполага обучаващият да познава и използва богат и актуален ресурс. Това кореспондира с квалификацията на учителя, която повече от всякога е перманентен процес. Познаването на възможностите за работа в дигитална среда, които са в непрекъснат процес на развитие (дигиталната компетентност), прилагането на методи и подходи на работа, съобразени с новите реалности, предполага многоаспектно усъвършенстване. Ученето през целия живот е доминираща черта в профила на иновативния учител. Той създава такава организация на образователно-възпитателния процес, при която ученици с различни възможности заедно да овладяват знания и формират умения. За да използва иновативни образователни технологии в приобщаваща среда, е необходимо учителят да познава потенциала на своите ученици, техните интереси и потребности и на тази основа да планира дейността си. Компетентността му в областта на възрастовата и педагогическа психология са отправната точка на дейностите за реализиране на целите на приобщаващото образование.

Използването на иновативни образователни технологии в приобщаваща среда детерминира нова визия на учителя – тази на креативния преподавател. Той обучава, възпитава,

социализира, като изхожда от специфичната житейска ситуация на ученика, съобразява се с психичното му функциониране, за да създаде среда, която ще бъде максимално ефективна.

Литература:

1. Doncheva, J. (2015): Interaktivnite metodi na obuchenie-nerazdelna chast ot stalostnata sistema na didaktichite metodi (Interactive teaching methods-integral part of the whole system didactic methods), National Military University" Vasil Levski.
2. Zakon za preduchilishtното i uchilishtното obrazovanie. (Law on pre-school and school education). Obn.DV, br.79 ot 13.10.2015.
3. Kyurkchiyska, V. (2017): Priobshtavashtoto obrazovanie- predizvikelstvo za nachalniy uchitel. (Inclusive education – a challenge for primary teacher). Universitetsko izdatelstvo, Shumen.
4. Naredba na MON za priobshtavashtoto obrazovanie. (Ordinance on inclusive education). Obn.DV, br. 86/ 27.10.2017 г.
5. Naredba № 9 na MON ot 19.08.2016 г. za institushiite v sistemata na preduchilishnooto i uchilishtното obrazovanie ( ).
6. Naredba № 15 na MON za statuta i profesionalното razvitie na uchitelite, direktorite i drugite pedagogicheski spetsialisti. (Ordinance No 12 of the Ministry of Education and Research on the status and professional development of teachers, directors and other pedagogical specialists) Obn. DV, br. 75 ot 27.09.2019.
7. <http://uchitel.bg/kakvo-trjabva-da-znaem-za-stem>.
8. <http://u4ili6teto.bg>.

*доц. д-р Виолета Иванова Кюркчийска
ШУ „Епископ Константин Преславски”
e-mail: v.kyurkchiyska@shu.bg*